

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на

Марио Тодоров Филипов

ПИРАТСТВО И НАЕМНИЧЕСТВО В БАЛТИЙСКИЯ РЕГИОН, 1360-1436 Г.

от проф. д-р **ИВАЙЛА ПОПОВА,**
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Марио Филипов завършва специалност *История* в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2013 г. През 2015 г. приключва успешно магистърска програма *Средновековното общество – идеология, политика, култура* в Исторически факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“, катедра Стара история, тракология и Средновековна история. От 2016 г. е докторант в редовна форма на обучение по направление *2.2. История и археология*.

Представената дисертация се състои от увод, четири глави, заключение, използвана литература, приложения и речник на термините, всичко в размер на 234 стандартни страници.

В увода докторантът М. Филипов проследява развитието на проблема за морското разбойничество, дефинира целите и задачите на изследването.

Първата глава, озаглавена **Фактори за поява и развитие на пиратството в Балтийско море през Късното Средновековие: извори и изследвания** е уводна по своята същност и в началото проследява факторите (съответно в две подчасти) за появата и развитието на пиратството, като географските особености на региона и геополитическата

обстановка тук, като са посочените основните политически сили и социални фактори. Останалата част от главата прави подробен извороведски и историографски обзор със силен акцент върху немската, предимно ханзейска историография. Посочени са бегло и основни автори от руската, американската и скандинавската историография. Докторантът може да бъде похвален за голямото количество извори, с което е запознат и е работил. Последната част на тази глава е посветена на характеристика на пиратството в Балтийско море към началото на 14 в.

Втората глава, **Войни за доминация в Скандинавия (1360-1370)** е разделена на няколко части, които съдържат съответно значителен брой подчасти. С тази глава започва същинската част на дисертацията, продължаваща в следващите две глави. Хронологически са проследени поредиците от военни действия за икономическа и политическа власт в Балтика, започнали от средата на 14 в., свързани със стремежа за възстановяване на мощта на Датското кралство от Валдемар IV Атердаг и първите споменавания на пиратска активност и използването на наемници във военното дело по суша и море. В следващите части на главата се представят войните на датския крал, с кулминация завладяването на Висби през 1361 г., както и последствията от тях. Битката при Висби е разгледана подробно, дори прекалено, бих казала, въз основа на запазен археологически и палеоантропологически материал, както и въз основа на писмени извори. В следващата част на тази глава е направен обзор на последвалите мерки от страна на Ханзата срещу датчаните и техните съюзници, войните водени между 1361-1365 г. и 1368-1370 г. както и на участието на наемници във военноморските сражения и тяхната ефективност. Главата завършва с преглед на организацията и въоръжението на военноморските сили, което, според докторанта, хвърля допълнителна светлина върху разглежданата проблематика.

Третата глава със заглавие **Пирати и наемници във войните за Шведското наследство** е може би най-обширна. Тя се състои от три основни части, като всяка една се състои поне и от толкова подчасти. Хронологически са разгледани няколко основни теми, като първата е посветена на *Балтийското пиратство в първите години на управлението на Маргрете Валдемарсдотер (1375-1388 г.)*. Тук е изследвана ролята на наемниците като

политически инструмент в борбите за икономически контрол над региона. В следващите части са описани претенциите на Мекленбург и династията Естридсен, проблемите породени от династичната политика на Валдемар Атердаг и ранната смърт на законния датски престолонаследник, херцога на Лоланд, Кристофер Валдемарсон. Всички тези събития водят до избухване на поредната война, когато кралския съвет на Швеция се опитва да свали непопулярния крал Албрехт фон Мекленбург за сметка на датската кралица. В останалите части на главата докторантът Марио Филипов прави анализ на изворовия материал, свързан с появата и ролята на Виталийските братя като наемници в конфликта, изследван е и въпросът за етимологията и дискусиите сред учените за същината на термина *виталийски братя*. Докторантът подробно представя обсадата на Стокхолм и последвалите стълкновения в открито море. Главата приключва с важни заключения, между които е посочена и развързката на войната и положението на останалите без препитание бивши капери, търсещи нови сюзерени и нападащи търговците по цялото протежение на Балтийско море. В заключението на третата глава са проучени ответните мерки от страна на властите на Ханзата и Дания – организирането на конвои, опити за *омиротворителни* флоти, въвеждане на т.нар. *фунтово мито* и окончателното изтласкване на морските разбойници от Балтийско море, благодарение на кампанията на Великия магистър на Тевтонския орден през 1395 г.

Последната, четвърта глава на дисертацията, **Пиратство и наемничество в Балтийския регион 1400-1436**, отново хронологично проследява последния период на развитие на военните конфликти и пиратството в Балтийския регион, от около 1397 г., до края на датско-ханзейската война от 1426-1435 г. Докторантът се е спрял върху активностите на някои конкретни виталийски капитани и военните контингенти в тази война. Във връзка с военния конфликт, въз основа на изворов материал, Филипов изследва и ролята на едно от най-големите въстания в Скандинавия през 15 в. – Бунтът на Енгелбрект Енгелбректсон и доколко то влияе върху изхода от конфликта и подписване на мир между ханзейците и краля на Унията Ерик-Богислав фон Померн. Докторантът правилно експонира това въстание на фона останалите вътрешнополитически, социални и

икономически фактори. В последната част на тази глава М. Филипов отново се спира на въпроса за *Корабите и корабоплаването в Балтийско море през втората половина на 14 в. и първата половина на 15 в.*, като проучва и появата на кораба тип „ког“.

В заключението докторантът синтезира и обобщава достигнатите изводи. Приложенията са с разнообразен характер – карти, родословни дървета, изображения на Валдемар IV и други владетели от региона, кораби и други. Всички те допълват и разширяват представата за пиратството, създадена от текста на дисертацията. Речникът на термините улеснява читателя при навлизането в сложната проблематика на балтийския регион и пиратството там.

Тук би трябвало да отбележа обаче, че е необходимо уеднаквяване в терминологията, тъй като в съдържанието е посочено *илюстрации*, а в текста стои – *приложения*.

Сред приносите на това изследване може да се посочи въвеждането на българския читател в една недостатъчно позната проблематика за нашата медиевистика – изучаването на военните конфликти в Балтийския регион през Късното Средновековие. Хронологически е изследван периодът между 1360 и 1436 г. и въз основа на богат изворов материал, за което поздравявам докторанта, е направен подробен преглед и анализ на конкретни примери за военни конфликти, като се набляга на ролята на пиратството и наемничеството в региона и тяхната същност, военно-тактическа, икономическа и социална роля.

Представеният автореферат отговаря на изискванията, научните публикации на дисертанта по темата на изследването са стойностни и публикувани в научни издания.

Ще изразя несъгласието си с докторанта Марио Филипов за подминаването в изследванията на българската медиевистика на региона на Балтика и Северна Европа през Средновековието (с. 52). Такива изследвания има, макар и не много, като проучванията на проф. Лиляна Симеонова (*Скандинавската експанзия и Западът (края на 8 в. – 60-те години на 9 в.*, София, 2008), на проф. Ивелин Иванов (*Сага за фарьорците. Færeyinga saga*. Велико Търново: УИ "Св. св. Кирил и Методий", 2017; *Войната и мирът в кралските саги на Снуре Стюрлюсон*. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий”, 2014), дисертационните трудове на д-р Александър Заралиев (*Германските ордени в Прибалтика 12 – 13 в.*

(представата за другите) и д-р Димитър Харбалиев (*Същност и трансформация на конфликта в средновековна Исландия (IX – XIII век)*) и публикациите им, както и някои други.

В заключение ще отбележа, че въпреки някои дребни несъвършенства, печатни и пунктуационни грешки и нееднаквост при предаване на имената (например Скания с. 60 и Сконе – с. 61; Зееланд – с. 57 и Зеланд с. 58 и т.н.), дисертационният труд на Марио Филипов разкрива уменията на докторанта да работи аналитично с богат изворов материал, както и да използва критично историографията по темата.

Всичко казано дотук ми дава основанията да дам своя положителен глас за представената дисертация и да препоръчам на почитаемото жури да присъди на Марио Филипов научната и образователна степен „доктор“.

15.04.2020 г.

Проф. д-р И. Попова